

УДК: 314.8

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “СМЕРТНІСТЬ” У ДЕМОГРАФІЧНОМУ ВИМІРІ

К. Бричка¹

Смертність є другим після народжуваності найважливішим демографічним процесом. Вивчення смертності має своїм предметом вплив, який смерть надає на населення, на його чисельність і структуру.

У демографії під смертністю розуміють процес вимирання покоління і розглядають її як масовий статистичний процес, що складається з безлічі одиничних смертей, що настають в різних віках і визначають у своїй сукупності порядок вимирання реального або умовного покоління.

Смерть є первинним вітальним подією, для якого система демографічної статистики збирає і комбінує дані. Статистика смертей, як і взагалі аналіз смертності, необхідні і для цілей демографічних досліджень (чисто пізнавальний аспект), і для практики, перш за все для органів охорони здоров'я та соціальної політики.

Центральною проблемою української демографії в 20—30-ті роки було теоретичне й конкретно-соціологічне вивчення смертності. Ця проблема фігурувала як головна у демографічній науці ще у дореволюційний час: Росія за рівнем смертності посідала одне з перших місць в Європі, особливо великою була дитяча смертність. Проблема смертності і тривалості життя людини в 20—30-ті роки вивчали такі науковці: М.В.Птуха, А.П.Хоменко, Ю.О.Корчак-Чепурківський.

В монографії М.В.Птухи були підбиті підсумки цього дослідження. Для побудови повних і сумарних таблиць смертності вчений розробив спеціальну методику, яка враховувала якість статистичного матеріалу в країні наприкінці XIX сторіччя.

Значний внесок у вивчення смертності населення УРСР зробив і А.П.Хоменко. В його працях простежуємо еволюцію смертності в СРСР, її вплив на режим відтворення населення, дізнаємось про тенденції смертності в країнах капіталістичного табору за умов світової економічної кризи кінця 20-х — початку 30-х років. На особливу увагу заслуговують праці українського демографа Ю.О.Корчак-Чепурківського. Побудовані ним таблиці смертності 1 населення УРСР за 1925—1926 роки були першими повними таблицями смертності, які охопили як міське, так і сільське населення. Вперше у вітчизняній демографії Ю.О.Корчак-Чепурківський визначив на прикладі населення України вплив смертності від туберкульозу на загальну тривалість життя.

Смертність - це частота випадків смерті в соціальному середовищі.

Найбільш важливими і пріоритетними напрямками використання статистики смертей та смертності є: аналіз існуючої демографічної ситуації і тенденцій її зміни; задоволення адміністративних і дослідницьких потреб служб охорони здоров'я у зв'язку з розробкою та виконанням програм громадського здоров'я та оцінкою їх ефективності; визначення політики і дій в інших, окрім охорони здоров'я, сферах діяльності, задоволення потреб в інформації про зміни у населенні у зв'язку з різноманітну фахову й комерційною діяльністю (демографікс).

Смертність - масовий процес припинення індивідуальних життів, що протікає в населенні. Поряд з народжуваністю смертність формує природний рух (відтворення) населення.

Дані про смертність необхідні як для аналізу минулих демографічних тенденцій, так і для розробки демографічних прогнозів. Останні, як відомо, використовуються практично у всіх сферах діяльності: для планування розвитку житлових служб, системи освіти,

¹ студ. Кіровоградський національний технічний університет

Науковий керівник: Рябоволик Т.Ф., канд. екон. наук, доц. Кіровоградський національний технічний університет

охорони здоров'я, для реалізації програм соціального захисту, для виробництва товарів і послуг для різних груп населення.

Статистика смертності необхідна в аналізі захворюваності як на національному, так і на регіональному рівнях. Органи охорони здоров'я використовують дані статистики смертності для моніторингу та вдосконалення своєї діяльності.

Для вимірювання смертності використовується система показників. Найпершим і простим з них є абсолютне число смертей. Статистичні органи збирають і публікують дані про число смертей за рік, а останнім часом і за більш короткі періоди часу. Однак цей показник, подібно до всіх абсолютним демографічними показниками, сильно залежить як від загальної чисельності населення, так і від його структури, перш за все віково-статевої.

Першим відносним показником рівня смертності є загальний коефіцієнт смертності (CMR). У загальному випадку він дорівнює відношенню числа випадків смерті за період часу Т до загальної кількості людино-років, прожитих населенням за цей період.

$$CMR = \frac{D}{P \times T} \times 100\%$$

, де D - число випадків смерті за період часу Т; РЧТ -

загальна кількість людино-років, прожитих населенням за період Т.

Якщо ж мова йде про період, що дорівнює 1 року, то загальний коефіцієнт смертності дорівнює просто: $CMT = \frac{D}{P} \times 100\%$.

В таблиці 1 наведена динаміка смертності за останні п'ять років, де видно, що основними причинами смерті в Україні є: серцево-судинні хвороби, новоутворення та онкологічні захворювання [1]. Тому в подальшому необхідно вжити першочергових заходів щодо профілактики даних захворювань. Також не останнє місце серед захворювань посідають і хвороби дихальних шляхів, туберкульоз та ін. Стрімко зростає кількість ВІЛ-інфікованих. Всі ці хвороби є характерними для країн з низьким рівнем розвитку, а відтак і Україну позиціонують як таку.

Таблиця 1

Аналіз загальної смертності та основних її причин в Україні

№	Роки	Всього, тис.осіб	Чоловіки, тис.осіб	Жінки, тис.осіб	Причини смертності(тис.осіб)		
					Серцево-судинні хвороби	Новоутворення	Онкозахворювання
1	2010	698,2	341,2	356,9	465,1	88,8	44,0
2	2011	664,6	325,4	339,1	440,3	89,0	42,4
3	2012	663,1	325,6	337,5	436,4	92,9	41,7
4	2013	662,4	324,6	337,6	440,4	92,3	40,3
5	2014*	632,3	310,6	321,6	425,6	83,9	40,1

* – Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Загальний коефіцієнт смертності одночасно є і її спеціальним коефіцієнтом, оскільки всі люди смертні. Динаміка загального коефіцієнта за ряд років дозволяє отримати саме перше уявлення про зміни рівня смертності [2]. Однак обмежуватися лише даними про загальний коефіцієнт смертності було б абсолютно неправильно, оскільки він є досить грубим і приблизним вимірником її рівня. На його величину надзвичайно сильно впливає віково-статева структура населення, тому користуватися ним треба дуже обережно, прагнучи усунути або, принаймні, максимально зменшити вплив демографічної структури.

Список літератури:

1. Офіційний сайт Комітету державної статистики України. Електронний ресурс - [Режим доступу].- www.ukrstat.gov.ua
2. Електронний ресурс - [Режим доступу].- <http://ukref.com.ua/70901-Problema-smertnosti-i-prodolzhitel-nost-zhizni.html>